

ПЕРЕДМОВА

Із впровадженням Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» проблема педагогічного моніторингу та діагностики залишається однією з актуальних проблем сьогодення. Базова програма наголосила на нових підходах до оцінювання ефективності процесу формування компетентної дитини — випускника ДНЗ. Тому й підходи до вивчення показників розвитку компетентності дитини також мають бути оновленими, заснованими на сучасних вимогах.

Моніторинг — один із сучасних та оптимальних методів вивчення і аналізу інформації про перебіг освітніх процесів, практичних наслідків заходів щодо стимулювання й регулювання розвивальної діяльності.

Моніторинг — це комплекс процедур зі спостереження, поточного оцінювання перетворень керованого об'єкта і спрямування цих перетворень на досягнення заданих параметрів розвитку об'єкта. Моніторинг дозволяє педагогу зрозуміти, чи у правильному напрямі він здійснює свою діяльність. Моніторинг надає можливість, по-перше, оптимізувати процес індивідуального розвитку; по-друге, забезпечити реальне визначення результатів розвитку та навчання; по-третє, керуючись обраними критеріями, звести до мінімуму помилки в оцінюванні сформованої компетентності дитини.

Головна мета моніторингу — отримати не стільки якісно нові результати, скільки оперативну інформацію про реальний стан та тенденції змін об'єкта діагностування для корекції педагогічного процесу.

Загальними ознаками моніторингового вивчення є:

- наявність завдань педагогічного оцінювання стану об'єкта, що діагностується;
- системність і повторність моніторингу як виду професійно-педагогічної діяльності, яка здійснюється в типових ситуаціях на певних етапах педагогічного процесу;
- використання методик, спеціально розроблених та (або) адаптованих до даних конкретних ситуацій і умов;
- доступність процедур для їх проведення педагогами.

Під час проведення моніторингового вивчення необхідно керуватись наступними принципами.

Принцип послідовності й наступності. Проявляється у послідовному переході від одних етапів, критеріїв, форм і методів моніторингу до інших у міру розвитку, виховання та навчання особистості в поетапному ускладненні та поглибленні процесу діагностування.

Принцип доступності діагностичних методів і процедур. Загальнопедагогічні принципи наочності та доступності розвитку в контексті завдань діагностичного вивчення компетентності вихованців визначають необхідність такого підбору (побудови) методик, питань, завдань, які б були розраховані на реальний рівень розвитку дітей, їхній досвід. Наочність завдань практичного характеру стає головною умовою отримання необхідної інформації (тести за малюнками).

Доступність діагностики потребує створення природних умов діагностування, що стимулює природність поведінки.

Серед специфічних принципів педагогічного моніторингу виокремлюють його прогностичність, що проявляється в орієнтації моніторингової діяльності на корекційну роботу в «зоні найближчого розвитку» дошкільників.

Зазначимо, що поняття «зона найближчого розвитку» введене Л. С. Виготським: «Істотним є не стільки те, чого дитина вже навчилась, скільки те, чого вона здатна навчитися, а зона найближчого розвитку і визначає можливості дитини щодо оволодіння тим, чим вона ще не володіє, але може оволодіти з допомогою, з підказкою дорослих, у співробітництві».

Як будь-який педагогічний процес, моніторинг має свої етапи.

Етапи моніторингу

№ з/п	Назва етапу	Зміст етапу
1	Підготовчий	Постановка мети, встановлення термінів проведення, визначення об'єкта, вивчення відповідної документації
2	Практичний	Збір інформації: спостереження, співбесіди, відвідування занять, проведення розважальних заходів, анкетування, тестування
3	Аналітичний	Аналіз та систематизація отриманої інформації, розробка рекомендацій і пропозицій щодо подальшої роботи, формулювання висновків

Під час проведення моніторингового обстеження важливо підтримувати атмосферу довірливості, доброзичливості: не виказувати свого незадоволення неправильними діями дитини, не вказувати на помилки, не виносити оціночних суджень, частіше говорити дитині слова заохочення. Тривалість індивідуального обстеження не повинна перебільшувати 15 хвилин.

Критерії аналізу розроблено на основі показників сформованості компетентної особистості дитини, визначених Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі»; структура моніторингу побудована на основі концептуальних засад Базової програми: моніторинг розбито на 4 блоки відповідно до сфер життєдіяльності «Природа», «Культура», «Люди», «Я Сам» та за формами активності.

Існує велика кількість методів педагогічного моніторингу. При розробці моніторингової процедури та відборі засобів моніторингу в запропонованому досвіді враховувались економічність і надійність методик, їх відповідність віковим особливостям дітей і можливість включення в розвивально-виховний процес дошкільного закладу. Як основні методи, що дозволяють виявити ступінь реалізації Програми та оцінити рівень компетентності дітей, пропонуються: спостереження за дітьми, вивчення результатів їхньої діяльності (малюнки, аплікація), нескладні експерименти (у вигляді окремих доручень дитині, проведення дидактичних ігор тощо), бесіди. Регулярні спостереження дозволяють достатньо об'єктивно оцінити

досягнення дитини, властиві її віку (засвоєння певних засобів розумових дій, рівень компетентності в усіх Базових сферах).

Проте під час спостереження можуть виникнути ускладнення, одне з них — суб'єктивізм спостерігача. Тому, щоб зменшити кількість помилок, треба відмовитися від передчасних висновків, продовжувати спостереження якомога більш тривалий час і лише потім приступати до аналізу результатів.

Спостереження за дитиною має відбуватися у природній ситуації: у групі, на прогулянці, під час приходу до дошкільного закладу та уходу з нього.

Обов'язковою умовою успішного проведення педагогічного моніторингу є перехід педагога з позиції навчаючого до позиції людини, яка проводить діагностику. Це обов'язково приведе до зміни його діяльності. Якщо в процесі щоденної діяльності основна мета — розвивати дитину, допомагати їй знаходити правильні рішення, виховувати, то в процесі проведення моніторингу — отримувати достовірні дані про рівень розвитку дитини, сформованості в неї тих чи інших навичок.

Звертаємо вашу увагу, що, аналізуючи показники критеріїв, особливо в таких формах діяльності, як художньо-естетична та творча, не можна опиратися лише на власний досвід, уявлення. Дослухайтесь до обґрунтування вибору чи поведінки дитини — може, її точка зору на даний параметр аналізу також є правильною; не заганяйте дитину в певні рамки свого життєвого бачення. Пам'ятайте, що мета Базової програми — розвинути дитину, надати їй можливість самовиразитися, створити умови для творчості, креативності.

Моніторингові завдання, що пропонуються в даному журналі-посібнику, розраховані на дітей раннього віку. Вони дозволять не лише провести діагностичне обстеження, а й додатково розвинути дітей. Завдання максимально враховують особливості та можливості дітей 3-го року життя, забезпечують адекватне розуміння ними змісту запропонованих завдань, базуються на вже реально накопиченому в дитини молодшого віку досвіді. Моніторинг мовленнєвої компетентності дітей — питання дуже об'ємне, йому необхідно приділяти підвищену увагу. Тому для педагогів, яких це питання особливо цікавить, ми пропонуємо окремий діагностичний журнал «Моніторинг розвитку мовлення та дрібної моторики дітей ріннього віку» (Вид-во «Ранок»).

З метою відстеження динаміки зростання (зменшення) якісних показників кожної дитини та групи в цілому моніторингове обстеження пропонується проводити тричі на рік: наприкінці I і II кварталів навчального року та в кінці навчального року. Ми рекомендуємо проводити моніторингове обстеження протягом 2 останніх тижнів листопада, лютого і травня.

До моніторингу, особливо при обстеженні художньо-естетичної та творчої форм діяльності, можна залучити музичного керівника, який на основі власного напрямку діяльності допоможе вихователю відстежити деякі критерії. Також, за наявності практичного психолога в закладі, рекомендується залучати і його (за необхідності) до обстеження деяких форм діяльності: соціально-моральної, творчої.

Результати моніторингового обстеження кожної дитини заносяться до відповідної таблиці. Форма і зміст карток оптимізовані з урахуванням зручності заповнення

та наочності отриманих результатів. Розроблена система комплексного моніторингу дозволить якісно й оперативно оцінювати динаміку формування компетентності дітей раннього дошкільного віку, а також на якісному рівні оцінювати ефективність розвивально-виховної роботи дошкільних навчальних закладів по «кінцево-му цінному продукту» — дошкільник-випускник.

Для зручності проведення методичної роботи в журналі надається зведена картка результатів моніторингу за всіма сферами життєдіяльності, яка видаляється з журналу та зберігається у методиста або завідувача закладу.

Запропоновані діагностичні карти орієнтують педагога на усереднену норму розвитку дитини. Стандартних дітей не буває, і діагностичні картки можуть бути лише сходинкою на шляху розуміння особливостей дитини, її індивідуальності.

Результати діагностики — це відправні дані індивідуальних маршрутів для кожної дитини.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАПОВНЕННЮ ЖУРНАЛУ-ПОСІБНИКА

Даний журнал являє собою 4 блоки моніторингового вивчення за сферами життєдіяльності. Критерії розроблено на основі показників розвитку компетентної особистості в ранньому дошкільному віці, зазначених у Базовій програмі «Я у Світі». Спочатку йде власне моніторинг, що базується на 7-ми основних формах активності; у ньому зазначені методи та зміст. Виділено 4 рівні аналізу компетентності дитини; саме 4 рівні — це оптимальний, на наш погляд, диференційований розподіл аналізу компетентності дітей. Система оцінювання від 0 до 3 балів.

Незважаючи на великий обсяг діагностичних завдань, обстеження не займе в педагога багато часу. З метою ефективного використання часу педагога багато спостережень проводиться протягом дня в природних для дитини умовах (на прогулянках, під час самостійної ігрової та художньої діяльності); деякі завдання можна проводити у вигляді міні-занять із декількома дітьми або з підгрупою; деякі критерії відстежуються під час аналізу процесу певної діяльності дитини та результатів цієї діяльності.

Зазвичай усі завдання надаються дитині в ігровій формі, у залежності від теми завдання, його особливостей і, звичайно, від індивідуальних особливостей самої дитини.

Педагог, проаналізувавши певний напрям вивчення, заносить дані в картку вивчення.

Для зручності заповнення картки рекомендуємо позначати рівні сформованості компетентності дітей літерами:

В — високий рівень; **Д** — достатній рівень;
Н — низький рівень; **К** — критичний рівень.

За результатами моніторингу виставляється бал за кожний критерій і обчислюється загальний бал — тобто всі отримані дитиною бали за один період обстеження складаються; за сумою загального бала визначається індивідуальний рівень сфор-

мованості компетентності кожної дитини. З метою визначення рівня сформованості компетентності групи із певного напрямку підраховується загальний бал у вертикальному стовпчику. На основі цих результатів можна побудувати діаграми сформованості всіх показників.

У примітки за необхідності заносяться індивідуальні особливості дитини (медичний діагноз, особливості темпераменту тощо).

З метою проведення самоаналізу та саморегуляції визначається фактична та відсоткова кількість дітей за рівнями. Відсоток обчислюється за такою схемою:

$$\text{ФКД} : \text{ЗКО} \times 100,$$

де ФКД — фактична кількість дітей, які показали даний рівень, ЗКО — загальна кількість обстежених дітей.

Наприклад: високий рівень показали 4 дитини, а ви обстежили 20 дітей — $4 : 20 \times 100 = 20$, тобто 20 % дітей показали високий рівень.

Визначивши якісний рівень моніторингового вивчення, педагог у висновках та пропозиціях робить для себе нотатки, з якими дітьми необхідно посилити індивідуальну роботу (особливо низький та критичний рівні), до яких треба застосовувати більш диференційований підхід (високий рівень). Під час обстеження у II кварталі та за рік педагог звертає увагу на динаміку — збільшилися чи зменшилися показники кожної дитини і групи взагалі — та вказує причини змін показників. Під час проведення аналізу за рік намічається робота на літо, надаються рекомендації батькам. Методист або завідувач (за відсутності методиста в закладі) у своїх рекомендаціях може звернути увагу на рівень розвитку певної дитини або групи в цілому; може зазначити, яких спеціалістів треба залучити до розв'язання тих чи інших питань.

З метою узагальнення моніторингового вивчення за сферами життєдіяльності створена картка підсумкового моніторингу. В цю картку — також за періодами, але вже по сферах — заносяться загальні бали та рівні сформованості компетентності дітей, тобто загальні бали з кожної картки, і підраховується (за попередньою схемою) вже узагальнений рівень моніторингу показників компетентності дитини раннього дошкільного віку. У примітках визначаються рекомендації щодо роботи на літо. Аркуш рекомендацій заповнюється за попереднім поясненням. Цей аркуш наприкінці року відрізається й надається методисту або завідувачу для узагальнення.

Звичайно, ми не могли охопити всі критерії показників компетентності, проте ми обрали, на наш погляд, найзначущі питання для вивчення, які найбільш реально надають можливість для проведення моніторингового вивчення розвитку дітей.

Нагадуємо, що даний моніторинг дозволяє не лише визначити певні рівні компетентності дитини, додатково її розвинути, а й допомагає педагогам побачити «зону найближчого розвитку» дитини і створити для неї індивідуальний розвивальний «маршрут».

Деякий стимульний матеріал надається в журналах-посібниках інших вікових груп.